

Recente roofvogelliteratuur

Rob G. Bijlsma

Arbeitsgemeinschaft Wanderfalkenschutz Nordrhein-Westfalen. 2003. Brutergebnisse des Wanderfalken in Nordrhein-Westfalen im Jahre 2003. Jahresbericht 2003: 3-5. NABU, Nordrhein-Westfalen.

De stand van de Slechtvalk in Noordrijn-Westfalen gaat nog steeds bergop, na de eerste broedpogingen in de tweede helft van de jaren tachtig. In 2003 kwamen onze burens op 57 broedparen, die 124 jongen lieten uitvliegen (daarvan 102 geringd). De locatie op een rotswand bij Arnsberg wordt ook bewoond door een oehoe: wanneer die laatste jongen heeft, mislukt de Slechtvalk (wordt geprederd).

Bertran J. & Margalida A. 2003. Male-male mountings in polyandrous bearded vultures *Gypaetus barbatus*: an unusual behaviour in raptors. J. Avian Biol. 34: 334-338.

Bij Lammergieren komt geregeld polyandrie voor (2 mannen met 1 vrouw). In deze groepen werden geregeld copulaties (zelfs met cloacaal contact) tussen mannetjes gezien (167 copulatiepogingen in trio's, daarvan 26.1 en 11.4% man x man in resp. 1991-92 en 2000-01). Dit gedrag lijkt niet gerelateerd aan dominantie binnen de hiërarchie of spermacompetitie, maar eerder een middel om agressie binnen de mannetjes van de groep te reguleren (margalida@gauss.entorno.es).

Crick H., Banks A. & Coombes R. 2003. Findings of the National Peregrine Survey 2002. BTO News 248: 8-9.

In 2002 werd een random steekproef genomen van de bekende slechtvalkbroedplaatsen in Groot-Brittannië, zodat een niet-vertekend beeld van de bezetting werd verkregen. Het aantal bezette plekken kwam uit op 1492, een 13%-toename ten opzichte van 1991. Er waren echter grote regionale verschillen. Schotland, Noord-Ierland en Noord-Wales gaven een afname van 9-38% te zien (Shetland tegenwoordig zelfs geheel zonder Slechtvalken), terwijl Engeland toenames van 24-317% toonden (inclusief broeden op merkwaardige plekken, zoals bruggen, kasteel, radiomast, krachtcentrales, gasstation, spoorwegstation en zelfs twee gevallen van nesten in bomen - iets wat in Engeland zeer zeldzaam is). De afname in Schotland en Noord-Wales wordt toegeschreven aan voedselschaarste (productiviteit van heidevelden neemt af in het voetspoor van overbegrazing en regelmatig afbranden), terwijl de afname in kustgebieden samenhangt met vervuiling (en misschien ook toename van Noordse stormvogels, die Slechtvalken onderkotsen met een olie-achtige substantie). Verder aandacht voor een 's nachts jagend mannetje (prooien onder meer spreeuw, drieteen- en bonte strandloper, bontbek- en goudplevier, kanoet, waterral, waterhoen, kievit, water- en houtsnip, tureluur, kuifduiker, lijsters, drieteenmeeuw, wintertaling), en een waarschijnlijk geval van bigamie. Bij één nest werd een onvolwassen Slechtvalk als extra helper bij het voeden van de jongen vastgesteld.

Daske D. 2002. Les proies du Faucon pèlerin (*Falco peregrinus*) à Mulhouse. Ciconia 26: 112-120.

Van december 1999 tot maart 2001 verbleef een paartje Slechtvalk op de kerk van St. Etienne. Blijkbaar jaagden ook deze vogels 's nachts (waarschijnlijk in het lucht van het dorp), gezien althans het voorkomen van kwartel (4), waterral (3), waterhoen (2) en porseleinhoen (2) op de prooiijst. Hoofdprooi waren stadsduif (42), spreeuw (13) en houtsnip (13), maar in totaal werden 29 vogelsoorten gevangen, waaronder curieuze als fazant, grauwe franjepoot en beflijster. Gezien de aanwezigheid in maart 2003 wordt een broedgeval tegemoet gehoopt (13 rue des Poilus, F-68120 Pfastatt).

Denker E., Büthe A., Glimm D., Hölker M., Prünke W. & Trendelkamp T. 2003. Veränderungen in der Zusammensetzung der PCB- und DDT-Gemische in verschiedenen

Lebensstadien der Wiesenweihe (*Circus pygargus*) und der Rohrweihe (*Circus aeruginosus*) in Nordrhein-Westfalen, Deutschland. J. Ornithol. 144: 411-417.

Eieren en levers van Grauwe en Bruine Kiekendieven uit Noordrijn-Westfalen werden voor de jaren negentig onderzocht op belasting met DDT en PCB's. In beide soorten bleek DDT aanmerkelijk hogere waarden in eieren dan in de vogels zelf (juvenielen en adulten, waarbij de laatste weer hoger scoorden dan de eerste) te hebben. De PCB-belasting in eieren en adulte vogels was hoger dan in juvenielen. De veranderingen in de samenstelling van DDT- en PCB-mengsels in de verschillende levensstadia doen vermoeden dat er nieuwe golven van deze giften in het milieu komen die via de prooien in predatoren terechtkomen (ED, Blumenstraße 5, D-30159 Hannover).

Dijk J. van. 2003. Wespendif broedt op Den Alerdinck. Zwols Natuur Tijdschrift 19(5): 3-6.

Uitgebreide beschrijving van Wespendif op een oud haviksnest in 2003. Het verschil in leeftijd tussen de jongen (afgaande op vleugellengte) bedroeg 11 dagen. Tijdens een nestcontrole op 4 augustus arriveerde het mannetje met een raat op het nest terwijl er tegelijkertijd werd gefilmd (afdruk in artikel opgenomen). De jongen vlogen beide uit (jongste jong op 31 augustus nog op het nest). Op 3 september was het nest leeg, al werd het daarna nog wel enkele keren bezocht (alles verlaten op 10 september).

Garcia J.T. 2003. Are simple plumage traits sufficient for species discrimination by harrier males? J. Avian. Biol. 34: 402-408.

Ziet een mannetje van de Blauwe Kiekendief het verschil tussen een soortgenoot en een mannetje van de Grauwe Kiekendief? In dit experiment werd dat getest, door kunstmatige modellen van man Grauwe, man Blauwe en een Houtduif (als controle, zelfde formaat, ook grijs) bij nesten van beide soorten te plaatsen en te kijken wat de reactie erop was. Mannetjes reageerden het agressiefst bij modellen van de eigen soort, en reageerden in het geheel niet op de houtduif. De slotsom: jawel, een mannetje Grauwe ziet het verschil tussen een Grauwe en een Blauwe Kiekendief. Omdat deze soorten in hetzelfde gebied voorkomen, is het maken van onderscheid van belang bij het vrijwaren van de partner van buitenechtelijke copulaties (in de vruchtbare periode van het vrouwtje -net voor en tijdens de eileg- zit het mannetje ook meer in de buurt van zijn vrouwtje), en het afstemmen van foerageergedrag (wel of niet op stap) op de aanwezigheid van potentiële schuinsmarcheerders (jtgarcia@bio.ucm.es).

Haw J. 2003. Black Sparrowhawk *Accipiter melanoleucos* nest competition/returning youngster. Talon Talk 24: 4.

Onvolwassen mannetje van Zwarte Havik hield zich op in het territorium en rond het nest van een volwassen paar, ondanks het feit dat hij continu werd belaagd. Als de adulte man met voedsel arriveerde voor zijn partner, werd hij achtervolgd door de onvolwassen vogel. Suggereert dat het een jong kan hebben betroffen uit een eerder nest dat was teruggekeerd op de geboorteplaats.

Hebborn M. 2003. Bericht aus der Praxis: Interessante Erlebnisse in einem Brutrevier. Jahresbericht 2003: 11. NABU, Nordrhein-Westfalen.

Zag een 10 minuten lang badende Slechtvalk terwijl een ander Slechtvalk op een steen zat toe te kijken. Een andere waarneming betrof een spelend gezin waarvan een oudervogel een twijg uit een populierenkruin griste, die meenam naar grote hoogte en die liet vallen; de jongen doken er achteraan. Ten slotte werd een adulte Slechtvalk gezien die laag in ijtempo via dekking op weg was naar foeragerende eksters en kraaien; deze actie mislukte doordat de eksters alarm sloegen.

de Jong J. 2003. Eerste Veldmuizen op Schiermonnikoog. Vanellus 56: 138-139.

In oktober 2003 werd een veldmuis op Schiermonnikoog gevangen; braakballen van een kerkuil van datzelfde jaar bevatten 24 schedels van veldmuizen. In 2002 waren er ook al braakballen geplozen; toen geen enkele veldmuis. Voor roofvogels en uilen op Schier is de komst van de veldmuis goed nieuws (Lipomwijk 2, 9247 CH Ureterp) (zie ook: la Haye M. & de Jong J. 2003. De veldmuis nu ook op Schiermonnikoog. Zoogdier 14(4): 22-24).

Kenntner N., Krone O., Altenkamp R. & Tataruch F. 2003. Environmental contaminants in liver and kidney of free-ranging Northern Goshawks (*Accipiter gentilis*) from three regions of Germany. Arch. Environm. Contam. Toxicol. 45: 128-135.

Uit verschillende delen van Duitsland werden 62 dode Haviken onderzocht op aanwezigheid van DDT, PCB's en zware metalen in lever en nieren; de steekproef is niet willekeurig, en bestreekt de periode 1995-2001. De PCB-belasting nam sterk toe met vorderende leeftijd. Zo ook bleek conditie sterk negatief te zijn gecorreleerd met de mate waarin een vogel belast was met gifstoffen. Opmerkelijk genoeg hadden Berlijnse Haviken nog steeds zeer hoge waarden voor PCB's en DDE (de metaboliet van DDT); vermoedelijk is dit afkomstig van een fabriek ter plaatse die tot in 1988 DDT produceerde (met zware vervuiling van grond- en rivierwater als gevolg). Bovendien werd in de voormalige DDR in 1983 en 1984 met vliegtuigen DDT over de Brandenburgse bossen gespreid ter bestrijding van de mot *Lymantria monacha*. Opmerkelijk was verder dat de levers van adulte vrouwtjes uit de Berlijn-regio, in vergelijking met dito mannetjes, een hoge belasting met organische koolwaterstoffen hadden. Van Sperwers is bekend dat ze een deel van die verontreiniging kunnen lozen via de eieren van het eerste legsel; kennelijk deden/konden deze Haviken dat niet. Haviken zijn zeer geschikte indicatoren om vervuiling met gifstoffen te meten, omdat ze standvogel zijn (kenntner@gmx.net).

Kladny M. 2003. Brutpaarverdichting beim Wanderfalken über (temporäre) Polygynie. Jahresbericht 2003: 8-11. NABU, Nordrhein-Westfalen.

Op een fabriekscamp in Noordrijn-Westfalen bezette een paartje Slechtvalk vanaf 1991 een hoge schoorsteen; tevens werden twee schoorstenen op 3 km afstand benut als zitpost, en verdedigd tegen indringers. In de daaropvolgende jaren vestigden zich diverse valken, onder meer een Nederlandse vogel. Dit resulteerde in een ingewikkelde wirwar van betrekkingen, waarbij uiteindelijk werd vastgesteld dat een nieuwe man op de 3 km veraf gelegen schoorstenen er twee vrouwen op na hield die beide eieren legden maar niet in hetzelfde jaar succesvol waren (vanaf 2002). Veel van deze onderlinge relaties werden inzichtelijk doordat het om gekleurde vogels ging.

Knoff A. 2003. Kongeørnbestanden i Hedmark. Vår Fuglefauna 26: 102-107.

Overzicht van aantalsontwikkeling en broedsucces van Steenarenden in Hedmark, Noorwegen, van 1992-2002. Aantal jongen per paar schommelde van 0.22 tot 0.64/jaar. Geringde jongen werden tot in Zuid-Zweden teruggevonden (Hjellumveien 42, 2322 Ridabu, Norway).

Krüger H. 2003. Europas ältester Beringter Baumfalke *Falco subbuteo* aus Thüringen in Bayern kontrolliert. Orn. Anz. 42: 243-245.

Een op 6 augustus 1988 als nestjong mannetje geringde Boomvalk werd levend op 25 september 2002 gewond teruggevonden op 3.6 km afstand van de geboorteplaats; dat komt neer op een leeftijd van 14 jaar, 1 maand en 19 dagen. Na herstel werd de vogel losgelaten op 29 september. Deze vogel is de oudste tot nu toe bekend; tevens opnieuw een bewijs van geboorteplaatsstrouw van mannetjes (in tegenstelling tot vrouwtjes, die zich op veel grotere afstand van de geboorteplaats vestigen) (Ottogerd-Mühlmann-Str. 15, D-07743 Jena).

Lindström K., van der Veen I.T., Legault B.-A. & Lundström J.O. 2003. Activity and predator escape performance of Common Greenfinches *Carduelis chloris* infected with Sinbild virus. Ardea 91: 103-111.

Groenlingen die geïnfecteerd waren met een virus hadden een tragere opvliegsnelheid bij een (gesimuleerde) predatoraanval dan gezonde groenlingen. Dit effect was overigens alleen in de avond merkbaar (vogels zijn dan zwaar). In de ochtend, als ze nog licht zijn, schijnen ze te compenseren voor hun infectie (klindstr@princeton.edu).

Loven M.M.H. & Pahlplatz R.A.J. 2003. Broedvogels van Nederweert, 10 jaar onderzoek naar zeldzame en schaarse broedvogels. Vogelwerkgroep Nederweert, Nederweert. 272 pp. Gebonden.

Een klassieke avifauna over een gebied van bijna 100 km², gebaseerd op broedvogelkarteringen in 1994-2003 en aangevuld met gegevens uit oudere bronnen. Rijk geïllustreerd met kleurenfoto's waarvan die van de landschappen het meest waardevol zijn (mooi tijdsdocument). Uit de

oude doos zijn ook foto's gebruikt, waarmee de omvang van de landschappelijke veranderingen goed tot uiting komt. Elke soort heeft een stippenkaart, vaak ook een trendgrafiek. De beschrijvingen gaan globaal op dat beeld in. Enkele frappante zaken: bij de havik wordt gezegd dat geen vervolging in de broedtijd werd vastgesteld, terwijl bij de Buizerd niettemin 5 vergiftigde Haviken uit voorjaar 2003 worden vermeld; dichtheid Patrijs, in vergelijking met bijvoorbeeld Veldleeuwerik, is nog zeer behoorlijk (hoe kan dat met het huidige landbouwsysteem?; wat zijn de reproductiecijfers van de Boomleeuweriken die voor cultuurland worden opgegeven (zijn dat geen sinks?); mooie foto van Gele Kwikstaart met opgezette borstveren (kenmerkend voor baltsfase, als ze als een gele kanonskogel over de akkers scheren); schaarste aan Gekraagde Roodstaarten (ook in grove dennenbos); waarom broeden tegenwoordig weer zoveel Roodborsttapuiten in cultuurland (de gegeven verklaringen zijn niet onderbouwd); explosie van Boomklever (net als elders); verdwijning van Nachtzwaluw (ook niet meer in Weeterbos). Lokale avifauna's zijn van grote betekenis bij het vastleggen van een moment in een steeds dynamischer wordend tijdsbestek. Dat blijkt wel als je wilt vergelijken met de niet eens zo verre historie (jaren zestig en eerder): zeer weinig materiaal beschikbaar uit die tijd, en ook nog moeilijk te interpreteren. Dat geldt overigens ook voor de wijze van gegeven verzamelen: waar het tegenwoordig usance is over een territorium te praten (gebaseerd op al dan niet lichtzinnig toegepaste interpretatiecriteria), was de "oude" garde minder snel tevreden: die zochten gewoon het nest van een Velduil op, in plaats van een juni-waarneming en een jagende "juveniel" in juli uit te roepen tot succesvol broedgeval (zoals beschreven bij deze soort)!

Maritz A. 2003. The ethics of raptor ringing. Gabar 14: 3-7.

Na jaren van niet-publicatie is dit roofvogeltijdschrift uit Zuid-Afrika weer opgestaan uit zijn schemerbestaan. In kort bestek wordt de ethiek van het vangen en ringen van roofvogels behandeld. Het gaat vooral om de vangst van volgroeide vogels met behulp van bal-chatri, het gebruik van lokkers, maximale tijd van vasthouden en de regels rond nestjongen. Veel daarvan is onder ringers bekend, maar het kan geen kwaad af en toe een opfrisser voorgeschoteld te krijgen. Aardig in dit verband vond ik de opmerking dat een roofvogelnest met inhoud gezien moet worden als andermans eigendom (in dit geval: de roofvogel zelf); enige voorzichtigheid is dan wel het minste wat je kunt betrachten tijdens de klim en het ringen en meten van de jongen (Kalahari Raptor Project, Damhoek Farm, PO Box 113, Olifantshoek, 8450, South Africa).

McClaren E.L., Kennedy P.L. & Chapman P.L. 2003. Efficacy of male Goshawk food-deliverancy calls in broadcast surveys on Vancouver Island. J. Raptor Res. 37: 198-208.

Haviken werden geïnventariseerd door de roep af te draaien in bosgebieden (roep bij prooiaanbreng en alarm), zowel tijdens de baltsperiode als in de nestjongenfase en na het uitvliegen van de jongen. De broedfase bleek onbelangrijk bij de detectie van Haviken, maar het laagst tijdens balts (40%) en het hoogst na het uitvliegen (vooral jongengeluiden, 52%). Door het geluid van bedelende jongen af te draaien werd de detectiekans vergroot (ten opzichte van prooi- en alarmroep). De efficiëntie van deze inventarisatiemethode wordt vergroot door transecten met een 200 m interval te lopen (in plaats van 300 m, wat nu de norm is). Overigens is deze werkwijze in onze bosgebieden niet nodig: onze bossen zijn zo goed ontsloten, de havikdichtheid zo hoog en de voorspelbaarheid van nestplaatsen zo groot dat je met systematisch uitkammen veel sneller en accurater kunt karteren (Pat.Kennedy@orst.edu).

Moreno-Rueda G. 2003. The capacity to escape from predators in *Passer domesticus*: an experimental study. J. Ornithol. 144: 438-444.

Huismussen werden in een grote kooi (waar ze al enkele jaren leefden en broedden) gevangen met een handnet, vervolgens gesekt en opgemeten en weer losgelaten. De vogels die zich als eerste lieten vangen, hadden een langere staart en kortere vleugels dan mussen die pas na meerdere pogingen konden worden gevangen; ook waren ze gemiddeld jonger. Het leek er ook op dat mannetjes met een grotere keelvlak beter konden vliegen. De vangvolgorde correleerde niet met gewicht, geslacht of tarsuslengte. Deze gegevens zeggen mogelijk iets over de selectiedruk van predatie op de morfologie van een vogel (gmr@ugr.es).

Pacteau C. 2003. Vingt-cinq ans de sauvegarde des Busards en France; le cas du Busard cendré *Circus pygargus*. *Alauda* 71: 347-356.

De Franse roofvogelorganisatie FIR is in 1976 actief geworden bij de bescherming van Grauwe Kiekendieven. Tot en met 2001 waren ruim 6000 vrijwilligers in de weer met opsporen en beschermen van nesten (gedurende ruim 60.000 mandagen), daarvan 11.275 nesten van Grauwe (22.798 jongen uitgevlogen, waarvan 7643 dankzij hulp), 3356 nesten van Blauwe (6431 jongen uitgevlogen) en 770 nesten van Bruine Kiekendief (1461 jongen uit). Uit de gegevens kwam een driejaarscyclus in de jongenproductie van de Grauwe Kiek naar voren (1984-2001), enigszins tot verbazing van de auteur (veldmuistellingen worden in maart uitgevoerd, ruim vóór de terugkeer van de Grauwe uit Afrika). Zonder bescherming zou er gemiddeld slechts 1,35 jong/nest uitvliegen (tegen ongeveer 2/nest met bescherming), wat niet genoeg is om de populatie op peil te houden (Mission FIR de la LPO, 54 bis, rue de Gaulle, Saint-Denis-du-Payré).

Redpath S.M., Thirgood S.J. & Clarke R. 2002. Field Vole *Microtus agrestis* abundance and Hen Harrier *Circus cyaneus* diet and breeding in Scotland. *Ibis* 144 (on-line): E33-E38. Blauwe Kiekendieven broedend op Schotse heidevelden, mits met rust gelaten, liepen in aantal en reproductie (legselsgrootte, niet echter met uitvliegsucces) in de pas met het aanbod van aardmuizen. In jaren met hoge en gemiddelde dichtheden van deze muizensoort (de veldmuis komt niet voor in Engeland en Schotland) maakten aardmuizen 79% van de prooiën uit die in braakballen werden aangetroffen; alleen bij een lage muizendichtheid kelderde het aandeel naar 14%. Naast aardmuizen waren ook graspiepers en jonge sneeuwhoenderkuikens van belang. Het lijkt erop dat de minimum-dichtheid van Blauwe Kieken in Schotland wordt bepaald door de graspieperdichtheid, terwijl de fluctuaties van jaar op jaar door het muizenaanbod worden aangestuurd. Indien vervolging ontbreekt (en dat is in Schotland de uitzondering, niet de regel!), worden de aantallen van de Blauwe Kiek overwegend gereguleerd door de dichtheid van aardmuis en graspieper (s.redpath@ceh.ac.uk).

Sergio F. 2003. Relationship between laying dates of black kites *Milvus migrans* and spring temperatures in Italy: rapid response to climate change? *J. Avian Biol.* 34: 144-149.

Zwarte Wouwen in Italië zijn de afgelopen 9 jaren gemiddeld 10-11 dagen vroeger met de eileg begonnen. Dit was gekoppeld aan voorjaarstemperatuur. De vervroeging leverde niet meer jongen op, ondanks het feit dat de individuele reproductie afnam naarmate later met broeden werd gestart.

Sliwinski E. 2003. Sperwers in nood. *De Schrijverik* 19(4): 5-7.

Sperwernest met 6 jongen belandde in Noord-Brabant op de grond. Door mandje op een paar stevige zijtakken te spijkeren, werd de jongen een nieuw nest aangeboden (die later uitvlogen).

Smith R.B., Mechan T.D. & Wolf B.O. 2003. Assessing migration patterns of sharp-shinned hawks *Accipiter striatus* using stable-isotope and band encounter analysis. *J. Avian Biol.* 34: 387-392.

Vogeltrek wordt met steeds geavanceerdere middelen ontrafeld, in dit geval door gebruik te maken van stabiele isotopen (ontleend aan veermonsters van gevangen sperwerachtigen in Nieuw-Mexico, USA) en terugmeldkansen van geringe vogels. Het bleek dat deze Accipiter-soort kettintrek vertoonde, waarbij de zuidelijkst broedende vogels ook het zuidelijkst overwinterden (in tegenstelling tot de kikvorstrek, waarbij de noordelijke populaties over de zuidelijke heen springen). Noordelijke vogels waren groter en (vrouwjes althans) vetter dan zuidelijk-broedende vogels (rbsmith@unm.edu).

Speer G. 2003. Eine erneute erfolgreiche Brut des Wanderfalken auf einem Braunkohlebagger im Tagebau Inden. *Jahresbericht* 2003: 6-7. NABU, Nordrhein-Westfalen.

Bruinkool in dagbouw wordt met enorme machines afgegraven; één van die machines, een Schaufelradbagger, werd door een slechtvalkpaar als broedplaats gebruikt in 2002, 2002 en 2003. De beweegbare arm van dat ding, c. 60 m hoog en onder een hoek van 30, was de broedplaats van de valken. Het gevaarte beweegde zich over grote oppervlakten heen en weer, waarbij in de broedtijd zo'n 40-50 km werd afgelegd. Desondanks broedden de valken succesvol.

Struwe-Juhl B. & Schmidt R. 2003. Zur Mauser des Großgefieders beim Seeadler (*Haliaeetus albicilla*) in Schleswig-Holstein. J. Ornithol. 144: 418-437.

Tussen 1955 en 2000 werden in maximaal 22 territoria van Zeearenden in Sleeswijk-Holstein systematisch geruide veren verzameld en bewaard (382 hand-, >300 arm- en 581 staartpenen). Zeearenden blijken nagenoeg non-stop te ruien, en wel vanuit verschillende ruicentra in de vleugel (seriële rui). De postnuptiale rui begint tussen 10 en 20 mei (nestjongen dan 4-5 weken oud) met handpen 1 (gerekend van binnen naar buiten), loopt door tot en met handpen 3 en gaat het jaar daarop verder met 4-6, het daarop met 7-9 (dan opnieuw starten met H1). Een complete handvleugel wordt dus in 3 (soms 4) jaar geruid.; onvolwassen arenden deden dat in 2-3 jaar. Tot en met de 4de (soms 5de) rui werd de staart elk jaar compleet geruid; adulte arenden hadden daar twee jaar voor nodig, waarbij elk jaar gemiddeld 53% van de staart werd vernieuwd. De synchroniciteit van de rui werd vanaf het vijfde jaar doorbroken. De rui werd gemiddeld 1.5 maanden later gestart in jaren dat succesvol werd gebroed (vrouwjes), terwijl de ruisnelheid hoger lag in warme en droge zomers. Dit werd bevestigd aan de hand van rui in doodgevonden vogels. In vergelijking met Scandinavische Zeearenden doorliepen de Noord-Duitse arenden hun rui wat sneller, vermoedelijk vanwege verschillen in daglengte gerelateerd aan breedtegraad (bstruwe-juhl@zoologie.uni-kiel.de).

Thorup K., Alerstam A., Hake M. & Kjellén N. 2003. Bird orientation: compensation for wind drift in migrating raptors is age dependent. Proc. R. Soc. Lond. B (Suppl.) 270: S8-S11.

Aan de hand van de trektochten van individuele Wespendien en Visarenden (met behulp van satellietzenders) kon nauwkeurig worden vastgesteld in hoeverre deze soorten onderhevig waren aan verdrifting door winden dwars op de trekbaan. Het bleek dat jonge vogels veel sterker verdrift werden dan adulte vogels bij zij- en volgwinden. Mogelijk zijn adulte vogels meer ervaren, en hebben ze een duidelijker doel voor ogen (een vaste plek in het overwinteringsgebied). De verdrifting van juvenielen kan echter ook evolutionaire betekenis hebben, vooral bij het instandhouden van genetisch variatie in de aangeleerde oriëntatie tijdens de trek (handig bij veranderingen in windsystemen door klimaatsveranderingen) (kthorup@zmc.ku.dk).

Wassmer B. 2001. Le Faucon crécerelle (*Falco tinnunculus*) en milieu urbain: status et répartition à Starsbourg. Ciconia 25: 1-18.

In het centrum van Straatsburg (1000 ha, 90.000 inwoners) werden in de zomer van 1999 17 paren Torenvalk vastgesteld, met een gemiddelde afstand van 750 m (minimum 200 m). Vergeleken met 1981 is het aantal paren broedend op kerken sterk gedaald (vanwege renovaties en afschermen van kunstwerken tegen stadsvuilen), maar over het geheel genomen gelijk gebleven of licht gedaald (- 14%). De valken zijn voegeleeters, met een voorliefde voor vinkachtigen, mussen en jonge stadsvuilen. Een vergelijking wordt getrokken met andere stadspopulaties, onder meer in London, Oberhausen, München, Kiel, Parijs, Göttingen, Rome, Bâle-Ville, Saint Etienne, Wrocaw, Potsdam, Karl Marx Stadt en Brno (dichtheden van 0.04-0.55 paren/100 ha) (11, rue du Hohneck, F-67100 Strasbourg).

Zomeran K. van 2003. Klein kanoetenboekje. KNNV Uitgeverij, Utrecht. 96 pp. ISBN 90 50111 185 8. Prijs: 11.95.

De afgelopen 25 jaar heeft Koos van Zomeran geregeld over de Waddenzee en alles wat daarmee samenhangt geschreven. Deze verhalen zijn nu gebundeld. Het zijn verhalen vol passie en verwondering, geschreven in een superieure stijl. Het gaat over de bewoners van de wadden (vooral de vogels), hun manier van leven (van toendra tot Banc d'Arguin in Mauretanië) en de onderzoekers die zich met ziel en zaligheid op het ontrafelen van verbanden hebben gestort (met Theunis Piersma in een hoofdrol). Wie meer wil snappen wat onderzoekers drijft, waarom liefde en passie voor vogels en onderzoek een voorwaarde is voor bescherming (is het ontbreken hiervan misschien de reden waarom de overheid de Waddenzee zo achteloos verkwanselt?), die vindt hier een prachtig handvat.